Turkish Studies *Language and Literature*

Volume 14 Issue 4, 2019, p. 1945-1958

DOI: 10.29228/TurkishStudies.39877

ISSN: 2667-5641

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 01.03.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 31.12.2019

📅 *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (30.12.2019)-Referee 2 (27.12.2019)- Referee 3 (27.12.2019)- Referee 4 (31.12.2019)

This article was checked by intihal.net.

ZATÎ'NİN DİVANINDA VE DİĞER KAYNAKLARDA YER ALMAYAN ŞİİRLERİ*

*Filiz KALYON***

ÖZ

16. yüzyılın önde gelen Divan şairlerinden Zâtî, dönemin genç şairlerine yol gösterici vasfıyla öne çıkmıştır. Birçok önemli eseri olmasına rağmen, divanı öne çıkan eseri olarak kabul edilmektedir. Bu divanda yer alan gazeller daha çok rindane bir söyleyişle kaleme alınmış olan şiirlerdir. Atasözü, deyim, halk tabirleri gibi halka yönelik unsurları da şiirlerinde kullanan Zâtî, sade bir söyleyişe sahiptir. Dönemin padişahlarına ve devlet kademesindeki birçok yöneticisine kasideler yazan şair, geçimini bu şiirlerden elde ettiği hediyelerin yanı sıra, Bayezit Camiinin bahçesinde yer alan remilci dükkanında remilcilik yaparak sürdürmüştür. “Zamanında “Pir” diye anılan Zâtî, hayatı boyunca içlerinde Baki'nin de bulunduğu pek çok şaire hocalık etmiştir. Zâtî pek çok gazel yazmasından da anlaşılacağı gibi geniş bir hayal gücüne sahiptir. İran şairlerinden Kemal-i Hucendî'ye benzetilen Zâtî, gazellerindeki dil ve üslup özellikleriyle Necati ile Baki arasında bir köprü niteliğindedir. Edebi sanatlara düşkün olan Zâtî, kolay ve rahat söyleyişi ile bu yüzyılda gazel vadisinde genç şairlere örnek olmuştur. Gazellerinde tasavvufi bir duyuştan çok aşıkane bir söyleyişi tercih etmiş olan Zâtî'nin rint bir üslupla söylediği şiirleri edebi sanatların kullanımı açısından da zengin bir özelliktedir. Şiirlerinde sade bir dil tercih eden şairin bu özelliği onun atasözleri, deyim ve halk tabirlerini daha rahat kullanmasına yol açmıştır. Gazellerinde günlük hayatta yaşanan her türlü olayı ele alabilen şair, halkın inanışlarını, adet ve farklı yaşam şekillerini de şiirlerinde konu edinmiştir. Klasik Türk edebiyatının tüm yönleriyle anlaşılıp değerlendirmeye tabi tutulması için şairlerin divanları dışında bulunan şiirlerinin de göz önüne

* Bu şiirler, tarafımızdan doktora tezi olarak hazırlanan Ravzatü'l-Eş'ar adlı mecmuada yer almaktadır. Kalyon, Filiz (2015). Ravzatü'l-Eş'ar İnceleme-Metin Ankara: Gazi Üniv. Sos. Bil. Enst. Doktora Tezi

** Dr., MEB, E-posta: kalyonfiliz@gmail.com

alınması gerekmektedir. Tarafımızdan doktora tezi olarak hazırlanan Ravzatü'l-Eş'arda bulunan Zatiye ait şiirler bugüne kadar yayımlanmamıştır. Bu şiirlerin de edebiyat çevrelerinin dikkatine sunulması düşüncesinden hareketle Zatiye ait olduğu düşünülen bu gazeller çalışmamızda sunulmuştur. Bu şiirlerden 14 tanesi Ravzatü'l-Eş'ar adlı mecmuada bulunmaktadır. Dil ve üslup unsurları açısından Zatiye ait olduğu düşünülen gazellerin tamamı makalede sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Zati, Zati divanı, gazel, mecmua

ZATÎ'S POEMS WHICH ARE NOT INCLUDED IN HIS DIVAN OR IN OTHER RESOURCES

ABSTRACT

Zatî, one of the poets who lived in the 16th century, came to the fore as a guide for young poets of his time. The poet has many works and especially his divan is the prominent one amongst his other works. The ghazals included in this divan are written in more of a rindane (feeling complaisance to the world and its living and non-living beings) utterance. Zatî, who uses folk-related elements such as proverbs, idioms and folk expressions, has a simple utterance. The poet who presented kasides to different sultans and executives at various levels of the government who lived in his period, earned his life by this profession of his called "remil" (fortune telling using sand) in the remil shop located in the garden of Bayezit Mosque, besides the gifts he earned from the government by the poems he presented. The poet's poems are also included in various majmuas (journals) besides his ghazals included in his divan. 14 of these poems are found in the majmua named "Ravzatü'l-Eş'ar". All of the ghazals which are thought to belong to Zatî by the way of language and wording are presented in the article. The poet who could handle every kind of daily situation in his gazelles, mentioned folk beliefs, traditions and different living styles in his poems. It is necessary to take his poems that are not included in his divans to consideration in order to understand the classical Turkish literature fully and to put it through evaluation. The poems by Zatî that are found in Ravzatü'l-Eş'ar, a Ph.D. dissertation prepared by us, have not been published since today. These gazelles which are thought to belong to Zatî are presented in our study with reference to the thought of presenting these poems to the considerations of literary communities.

STRUCTURED ABSTRACT

Zatî, one of the poets who lived in the 16th century, came to the fore as a guide for young poets of his time. The poet has many works and especially his divan is the prominent one amongst his other works. The ghazals included in this divan are written in more of a rindane (feeling complaisance to the world and its living and non-living beings) utterance. Zatî, who uses folk-related elements such as proverbs, idioms and folk expressions, has a simple utterance. The poet who presented kasides to different sultans and executives at various levels of the government who lived in his period, earned his life by this

profession of his called “remil” (fortune telling using sand) in the remil shop located in the garden of Bayezit Mosque, besides the gifts he earned from the government by the poems he presented. The poet's poems are also included in various majmuas (journals) besides his ghazals included in his divan. 14 of these poems are found in the majmua named “Ravzatü'l-Eş'ar”. All of the ghazals which are thought to belong to Zatî by the way of language and wording are presented in the article.

Although rumors in different sources regarding Zatî's real name exists, there is a common rumor that says “İvaz” is his real name. In the beginning, when he was laboring with his father's business which is boot making, he started “remilcilik” which is fortune-telling using the sand that he learned from the Müneccimbaşı (Head of fortune-tellers) upon his living conditions getting harder. Zatî, who attended some statesmen's councils and read poems, rose to fame after a while and his shop in the yard of Beyazıt Mosque became a place visited frequently by young poets. He proofread and corrected the young poets' poems while at the same time he was still composing new poems. Afterward, rumors have passed telling that some of Zatî's poems actually belong to these young poets and he only did some corrections and spread them like they were his own.

In order to better understand the subject, this example that exists in sources that cover this subject holds importance. One day, a young poet comes to Zatî's shop in order to make Zatî evaluate his poem. Zatî, who saw the poem, wants the poet to leave the poem with Zatî and come back after a few days. And tells him that he will evaluate the poem in the meantime and tell his ideas when he comes back. The young poet comes back to the shop after a few days. He is in excitement. He curiously waits for what the master poet will say about the poem he left. Of course, Zatî who liked the poem so much already wrote a poem similar to the original with the same rhyme and redif. And to the young poet he says “You worked for nothing, a similar one like your poem already existed with me” and when he shows his newly written poem to the young poet, he curiously views the poem and gets sad. Not knowing the inner face of the situation he sadly exits from the fortune shop. Along with this and situations like this, Zatî showed the way to many poets in the subject of poems. And one of these is Bakî who is among the biggest poets of classical Ottoman poetry.

Zatî had important contributions to the development of Bakî. Compared to the other poets, Zatî did not get a very good education and it is reflected to this property of Zatî in this way: “Zatî is among the ones that write the most in Divan literature. But this mighty and valuable poet that has not got any much intelligence, did not go in a neat way like Ahmet Paşa and Necâti. Wrote everything that he felt on the tip of his pen, aligned them as verse without having the necessity to revise over and over again. Throughout his verses, besides the really beautiful ones, there are also tasteless and vulgar ones. With this quality of him, Zatî could not earn a clean and neat personality like Ahmet Paşa and Necati. But is important as much as them by the concept of shaping a foundation to divan literature and wider than them from the aspect of composing the idea of poem besides the language of the verse. Living in the periods of Bayezid II, Sultan Selim the Stern and Suleyman the

Magnificent, Zatî presented many kasides to these three sultans and many more government men. Some of these kasides ensured some gifts to make the poet's life comfortable. "Although he got the incomes of two villages in Bursa and Balıkesir from the admired two kasides of him that congratulated the reenthronement of Selim II, he lived with financial difficulties until the period of Suleyman the Magnificent" and the gifts and payments he got in the period of Suleyman the Magnificent made his life comfortable for a longer period of time.

The poet who again lived hard times with financial difficulties wrote poems to the eras important figures in return for money. "Zatî who was called "Pîr" at the period of time, taught to many poets in his lifetime including Baki. There are 1003 gazelles in his divan that has 2 published volumes. In his tezkire, Sehi gave the number 3000 for the gazelles. Zatî has a broad imagination that can also be understood through his habit of writing too many gazelles. Zatî, who is seen alike to Kemal-i Hucendî from the poets of Iran, stands like a bridge between Necatî and Baki by the properties of language and style in his gazelles. Zatî who keens on literary arts stood as an example to young poets by the easy and comfortable recitation of his poems in this century. Preferring an affectionate utterance rather than a Sufistic perception, Zatî's poems that were recited in a rint (looking tolerantly and decently to the worldly matters) manner are in a rich property also by the way of using the literary arts.

This side of the poet who preferred a simple language in his poems led him to use proverbs, idioms and folk sayings with more ease. The poet who could handle every kind of daily situation in his gazelles, mentioned folk beliefs, traditions and different living styles in his poems. It is necessary to take his poems that are not included in his divans to consideration in order to understand the classical Turkish literature fully and to put it through evaluation. The poems by Zatî that are found in Ravzatü'l-Eş'ar, a Ph.D. dissertation prepared by us, have not been published since today. These gazelles which are thought to belong to Zatî are presented in our study with reference to the thought of presenting these poems to the considerations of literary communities.

Keywords: Zatî, Zatî Divan, Ghazal, Majmua

Giriş

16. yüzyılın önemli şairlerinden biri olan Zatî, Balıkesir'de doğmuştur. Kaynaklarda asıl adıyla ilgili farklı görüşler yer alsa da Âşık Çelebi tarafından nakledilen "İvaz" isminin onun gerçek ismi olduğuna dair genel bir kabul mevcuttur. Önceleri baba mesleği olan çizmecilikle uğraşırken geçim şartlarının zorlaşması üzerine kendisine Müneccimbaşı tarafından öğretilen remilcilik ile uğraşmaya başlamıştır. (Coşkun, 2013:150-151)

Bazı devlet adamlarının meclislerine katılarak şiirler okuyan Zatî, bir süre sonra ün kazanmış ve Beyazıt Camii avlusundaki dükkanı genç şairlerin uğrak mekanı haline gelmiştir. Bir yandan yeni şiirler kaleme alan şair diğer yandan da bu genç şairlerin kendisine getirdikleri şiirleri inceleyerek onun üzerinde ufak tefek düzeltmeler yapmıştır. Sonraları Zatî'nin bazı şiirlerinin bu genç şairlere ait olduğu ve şairin düzeltmeler yapmak üzere ele aldığı bu şiirleri kendine mal ettiği söylenegelmiştir. Pek çok şaire yol gösterdiği gibi Bâkî'nin yetişmesinde de önemli katkıları

olmuştur. Diğer şairlere nazaran çok iyi bir eğitim almamış olan Zatî'nin bu özelliğine şu şekilde değinilmektedir: “Zatî Divan edebiyatının en çok yazan şairlerindendir. Yalnız dehadan nasibi olmayan bu kudretli ve değerli şair, Ahmet Paşa ve Necâtî gibi titiz bir seçim yoluna gitmemiştir. Kaleminin ucuna gelen her şeyi yazmış, çok kere fazla işlemeye lüzum görmeden mısra haline getirmiştir. Onun için pek bol olan mısraları arasında cidden güzeller bulunduğu gibi kusurlular, zevksizler ve adiler de bulunuyor. Bu evsafıyla Zatî, Ahmet Paşa ve Necatî gibi temiz ve toplu bir şahsiyet kazanamamıştır. Fakat nazım diliyle birlikte şiir ifadesini de işlemekte onlardan daha geniş ve divan şiirine temel koymakta onlar kadar mühimdir.” (Kocatürk, 2016:293)

II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde yaşamış olan Zatî bu üç padişah ile birçok devlet adamına kasideler sunmuştur. Bu kasidelerden bazıları şairin bir süre rahat geçinmesini sağlayacak hediyeler almasını sağlayan kasidelerdir. “II. Selim'in tahta çıkışını tebrik eden iki kasidesi beğenilince kendisine Bursa ve Balıkesir'de iki köyün geliri bağlanmasına rağmen Kanûnî Sultan Süleyman zamanına kadar sıkıntı içinde yaşamış” (Coşkun, 2013:150-151) olan şairin, özellikle Kanuni Sultan Süleyman zamanında aldığı caize ve salyâneler onun uzun bir süre rahat bir hayat sürmesini sağlamıştır. Kanuni Sultan Süleyman dönemi sonrasında maddi sıkıntılar yaşayan şair maddi sıkıntılarını giderebilmek için devrin önemli şahsiyetlerine para karşılığı şiirler yazmıştır.

“Zamanında “Pîr” diye anılan Zatî, hayatı boyunca içlerinde Baki'nin de bulunduğu pek çok şaire hocalık etmiştir. 2 cildi yayınlanmış divanında 1003 gazeli vardır. Sehî, tezkiresinde gazellerinin sayısını 3000 olarak vermiştir. Zatî pek çok gazel yazmasından da anlaşılacağı gibi geniş bir hayal gücüne sahiptir. İran şairlerinden Kemal-i Hucendî'ye benzetilen Zatî, gazellerindeki dil ve üslup özellikleriyle Necatî ile Baki arasında bir köprü niteliğindedir. Edebi sanatlara düşkün olan Zatî, kolay ve rahat söyleyişi ile bu yüzyılda gazel vadisinde genç şairlere örnek olmuştur.” (Dilçin, 2047: 172)

Gazellerinde tasavvufî bir duyuştan çok aşıkane bir söyleyişi tercih etmiş olan Zatî'nin rint bir üslupla söylediği şiirleri edebi sanatların kullanımı açısından da zengin bir özelliktedir. Şiirlerinde sade bir dil tercih eden şairin bu özelliği onun atasözleri, deyim ve halk tabirlerini daha rahat kullanmasına yol açmıştır. Gazellerinde günlük hayatta yaşanan her türlü olayı ele alabilen şair, halkın inanışlarını, adet ve farklı yaşam şekillerini de şiirlerinde konu edinmiştir.

“Zâtî, 953 yılının Ramazan ayında (Kasım 1546) vefat etmiştir. İranlı şair Zuhûrî vefatına, “Eş'ârı kaldı yâdigâr” (953) mısramı tarih düşürmüştür.” (Coşkun, 2013:150-151)

Şairin belli başlı eserleri şunlardır:

1. *Divan*.
2. *Şem' ü Pervâne*.
3. *Letâif*.
4. *Edirne Şehrengizi*.

Bilinen bu eserleri dışında farklı kaynaklarda şairin “*Ahmed ü Mahmûd, Ferruhnâme, Sıyer-i Nebî, Mevlid, Fâl-ı Kur'ân*” adlı eserlerinin de varlığından söz edilmiştir.

Zatî'nin divanı Ali Nihad Tarlan (*Zatî Divanı*, I-II, 1967-1970), Mehmed Çavuşoğlu ve M. Ali Tanyeri (*Zatî Divanı*, I-III, 1987) tarafından neşredilmiştir. Şairin, bu divanda bulunan gazelleri dışında farklı mecmualarda şiirlerinin yer alması da söz konusudur. Çalışmamıza konu olan gazeller tarafımızdan doktora tezi olarak hazırlanan “Ravzatü'l-Eş'ar”da yer almaktadır. Bu mecmuada bulunan ve Zatî'ye ait olan toplam 30 şiirden 14'ünün, divanda yer almadığı tespit edilmiştir. Söz konusu bu şiirlerin Zatî'ye ait olmasının en güçlü kanıtı gazellerde “Zatî” mahlasının kullanılmış olmasıdır. İçerik ve tarz açısından Zatî'ye ait olduğu düşünülen gazellerin onun oldukları noktasında şu örneklerin verilmesi mümkündür:

Ey kişi dervîş iseñ olma zinhâr nâ tırâş
Pür edeb ol ser fûrû it kimseye çaldırma baş

Mecmuada geçen gazellerin birinde görülen ikinci tekil kişiye olan hitap Zatî'nin pek çok gazelinde bulunmaktadır.

Muhabbet bezmgâhında göreydün ben neler çekdüm
İçüp geh kâse ile zehri geh hûn-ı ciger çekdüm (Tarlan, 1970: 486)

Ayrıca,

Sevenün sen kûlî ol sevmiyenün sultânî ol
Dervîş olan eylemez zeyd ile 'ömerü ile savaş

Beytinin ilk dizesinde görülen kurallı cümle kullanımı, Zatî'nin başka beyitlerinde de görülmektedir:

Sirişk ü âh hem-dem âlem-i fîrkat mesîründür
Denizler kumları denlü belâ-yı bahr ü berr çekdüm (Tarlan, 1970: 486)

Zatî'nin divanında ve diğer kaynaklarda rastlanmayıp tarafımızdan tespit edilen 14 gazeli şunlardır:

1
mef' ülü / mefā' ilü / mefā' ilü / fe' ülün

'Aşkuñ beni şâhım yine sevdâya düşürdi
Añsız bu gârib başımı gavgaya düşürdi

Âvâre kılup eyledi 'aqlumı perîşân
Ahîr beni Mecnûn gibi şahraya düşürdi

Aşla komadı 'âr ile nâmusımı şâhım
Halk içre benim nâmımı heb pâye düşürdi

Gönlümde otâğ eyleyeli ceyş-i muhabbet
Dil mülkini başdan ayağa yağmaya düşürdi

Bu Zâtî-yi ednâ o şehûn vaşlunu ister
Şanmañ ki veli cennet ü havrâya düşürdi

2

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

Pîr-i 'aşkıdan hâlet-i 'aşkı nedir itdim suâl
Didi ol sırr-ı Hudâdur künhını bilmek muhâl

'Aqlile tefhîm olunmaz ihtifâdır bilmiş ol
Anı nakl itmekde diller oldılar heb cümle lâl

Ben didim ki ol melâ'ikden midür yahud perî
Gâh yıkar dilhânesin gâhi içre âb-ı zülâl

Didi kim nâr ile nûruñ mazharıdur râygân
Anıñçün gâh celâl izhâr ider gâhi cemâl

Ben didim kandan gelür cânâ bize virgil haber
Didi cânândan gelüp cânâ virür hüsn-i kemâl

Ṭayy ider bir demde kevnile mekânı Zâtîyâ
Peyk-i hazret bildiler ma' nâda anı ehl-i hâl

3

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

Ülfet-i illâdur ey cân şöhet-i lâdan ğaraż
Hem müsemmâdur efendi zikr-i esmâdan ğaraż

'Arif olanlar eylediler bugün mahv-ı vücûd
Hiç degil kaçd-ı beķâdır iş bu ifnâdan ğaraż

Serseri gezme cihān bağında cānā ‘ākıl ol
‘Aql u dānādur dilā simurg-ı ‘anķadan ğaraż

Tiġ-i ta‘nı itme Mecnūna havāle bilmiş ol
Zāhidā cezb-i Hudādur ‘aşk-ı Leylādan ğaraż

Var yūri cān ile ol bir merd-i Hāķķuñ bendesi
Himmet-i merdāndur ey dil dürr-i yektadan ğaraż

Zātiyā gel iste Hāķdan rüz-ı şeb kurb-ı vişāl
Vuşlat-ı cānāndurur firdevs-i a‘lādan ğaraż

4

fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilün

Hemdem-i bezm-i elestüz bize peymāne gerek
Zirā ol bezm-i vefā hem dağı mestāne gerek

Özümüz dār-ı harābātda harāb eyleyelüm
Bu vücūd şehr-i fenādur yine virāne gerek

Qoyalum kevser-i uķbāyı mey-i ‘aşk içelüm
Uralum na‘ra-i yāhū dağı āyāne gerek

Yaķalum nār-ı muhabbetle gönül mülkini biz
Şem‘-i cānāne bu cān bülbüli pervāne gerek

Yūri ey müdde‘i lāf eyleme bihūde yere
Bu rehūñ sāliki ğāyet ile merdāne gerek

Qo disünler sana Zātī bir dīvāne-i ‘aşk
Kişi ma‘şūķına karşı deli dīvāne gerek

5

fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilün

Qadr-i ‘aşk bilmez idüm bende-i pīr olmasam
Herkesi mecnūn şanurdum bend-i zencīr olmasam

Zülfünün küfrini imān ańlamazdum şübhesiz
Enver-i ruhsār-ı dildār ile tenvīr olmasam

Qaşları mihrābına itmezdüm aşla ser fūrū
Ka‘be-i ‘ulya-yı ‘irfān ile tebşīr olmasam

Yıkılıp dil mülki olurdu harâb ender harâb
Himmet-i mi' mâr-ı merdân ile ta' mîr olmasam

Mâ-ḥaşal levş-i cihânile kalurdım Zâtîyâ
Âb u tevḥîd u ma' ârif birle taṭhîr olmasam

6

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

' Ârif-i bezm-i şafâ ol her söze tütme sema'
Vâkıf-ı sır-ı cefâ ol her yerde anma nizâ'

Ki şaḳın nādâna uyma yok yere çekme ta' ab
Oḡamla bed zebândan gelmesün saña suda'

Şoḡbet-i ' irfâna gel zevḳ u şafâ kesb itmege
Eyleme ' ömr-i ' azîziñi şehâ her dem zayâ'

' Âḳil ü dâna olanlar itmedi hergiz heves
Şoḡbet-i rindâne anlar eyledi cândan verâ'

Râh-ı Ḥaḳḳı cüst-cû itdi bular biñ cân ile
Her biri meydân-ı ' aşḳda oldılar şaḥib şücâ'

Mâsivâdan Zâtîyâ kalb-i muşaffâ itdiler
Üç kalbde buldılar nûr-ı muḥabbedden şu' â'

7

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

Dâstân-ı ehl-i ' aşḳa ' ârifâne tüt ḳulaḡ
Râviyân-ı ehl-i zevḳe şâdıḳâne tüt ḳulaḡ

Ger dilerseñ bülbülâne bâḡ-ı vaḥdetden nevâ
Dur seḡer vaḳtinde ey dil ' âşıḳâne tüt ḳulaḡ

Ders-i ' aşḳ almak dilerseñ var harâbât ehline
Söz-i sâzın gûş idüp ḥoş muṭribâne tüt ḳulaḡ

Ger ma' ârif defterinden almak isterseñ sebaḳ
Var erenler şoḡbetine merdümâne tüt ḳulaḡ

Şol ledünniden ḡaber almak dilerseñ Zâtîyâ
Sen de Mûsa gibi var Ḥızr-ı zamâne tüt ḳulaḡ

8

mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün

Şeri' at bârgâhınun bilün ferâşıdur vâ' iz
Serâ-yı kalb-i zühhâduñ şehâ naqqâşıdur vâ' iz

Çıkup bir 'âli kürside naşihat eyler aḥbâba
Cevâhirler nişâr eyler ki sâñ qardaşıdur vâ' iz

Gehi tāmunun envâ' ı 'azâbın naql ider ḥalka
Şu deñlü qorqıdur ḥalkı ki gözler yaşıdur vâ' iz

Gehi evşâf-ı cinânı beyân eyler kemâlile
Cinânda gūyâ rıdvânun bile sırdâşıdur vâ' iz

Naşihat eyleyüp ḥalka eger kendüsi tutmazsa
Bu ḥalk-ı 'âlemün ey cân hemân qallâşıdur vâ' iz

Velîler rāhını inkâr idüp eylerse düşnāmı
Gümāhı görmez eşyâyı bilün kim şâşıdur vâ' iz

Gerekdür vâ' izün içi tola 'ilmile ḥikmetle
Bu Zâti gibi ednānun hemân bir tâşıdur vâ' iz

9

mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün

Ḥarâbât-ı ḥaḳîkatde bugün meyḥorız ey zâhid
Şarâb-ı hoşgüvâriden içüp maḥmûrız ey zâhid

Veli kūy-ı ḥarâbât içre rüsvâ olmuşız amma
Biz ol abdāl-ı 'aşkıız tâ ezel ma' zûrız ey zâhid

Gehi hicr ü firâq-ı yâr ile maḥzûn sergerdân
Gehi rûy-ı cemâlile 'aceb mesrûrız ey zâhid

Bize 'ıyd-ı vişâliñ 'işvesi günden 'ayân oldı
Anıñçün 'ayş u 'işretten bugün mestûrız ey zâhid

Ḥaḳâretle nazar kıлма bize bu bâğ-ı dehr içre
Pelas altındağı erler biziz destûrız ey zâhid

Dem imsâk eyleriz Zâtî egerçi biz enel Hâkdan
Veli dar-ı cemâl-i yâre biz Maşûrız ey zâhid

10

mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

Çapuñdır mesned-i devlet ne devlet devlet-i 'alâ
Çapuñdır mirşad-ı rif' at ne rif' at rif' at-i bâlâ

Ki sen ol nûr-ı 'ayneynsiñ ne 'ayneyn şâh-ı kevneynsin
Ne kevneyn sırr-ı vaḥdetsin ne vaḥdet vaḥdet-i kübrâ

Sen ol serdâr-ı ekremsiñ ne ekrem nûr-ı aḳdemsin
Ne aḳdem 'ayn-ı raḥmetsiñ ne raḥmet raḥmet-i mevlâ

Kelâmuñ dürr ü gevherdür ne gevher âb-ı kevserdür
Ne kevser belki ḥikmetdür ne ḥikmet ḥikmet-i ğarrâ

Vücûduñ maẓharı 'irfân ne 'irfân bâ'is-i îmân
Ne îmân maḥzen-i ni' met ne ni' met ni' met-i 'azẓâ

Çü sensiñ maḳşad-ı âdem ne âdem meḥḥar-ı 'âlem
Ne 'âlem rehber-i cennet ne cennet cennet-i 'ulyâ

Seni medḥ idemez şâ'ir ne şâ'ir biñde bir mâhir
Ne mâhir Zâtî bî himmet ne himmet himmet-i ednâ

11

mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

Nedir bu kenz-i maḥfî ki nümâyân olduĖuñ cânâ
Nedir 'âlemde her ma' denlere kân olduĖuñ cânâ

Sen ol zât-ı mu'allâsiñ nazîrûñ yok senûñ amma
Nedir yâ şûret-i enva' ü elvân olduĖuñ cânâ

Beni bu bâğ-ı dehr içre kimesne bilmedi dersin
Nedir dilden dile 'âlemde destân olduĖuñ cânâ

Dimişsin ben semâvât u zemîne şığmazam aşla
Nedir mü'minlerûñ gönlünde pinhân olduĖuñ cânâ

Yaḳarsin nâr-ı hicrâna veli 'aşıklar her dem
Nedir vaşluñla gâhi derde dermân olduĖuñ cânâ

Bu Zâtinüñ vücûdın maḥv idüp heb varlığın aldın
Nedir cânında ânın yine cân olduğıñ cânâ

12

mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

Dilâ keyfiyyetin 'aşkın yüri meyḥor olandan şor
İçüp vaḥdet şarâbını ebed maḥmûr olandan şor

Şaḥın kim sırr-ı 'irfânı mazâhir ehline şorma
Anı ancak ma'ârifle ṭolup pür nûr olandan şor

Eger mâhiyyetüñ luṭfile ḳahrın bilmek isterseñ
Anı var derdile Eyyüb gibi meşhûr olandan şor

Fenâ erbâbınuñ keyfiyyetin bilmek ise maḳşûd
Libâs-ı meskenet içre girüp mestûr olandan şor

Enel Ḥaḳ sırrını Zâti riyyâset ehline şorma
Anı sen dâr-ı dildâre bugün Manşûr olandan şor

13

fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün

Derd-mendem ol Ḥudâdan derde dermân isterem
Sâ'ilem bâb-ı 'âṭâdan luṭf-ı iḥsân isterem

Bir siyâh rû mücrimem kim dâ'im 'işyân eylerem
Ol cenâb-ı kibriyâdan 'afv-ı ḡufrân isterem

Ben ḥaḳîkat ḥaccına egnime iḥrâm giymişem
Şol vişâlûñ ka'besinde sırr-ı seyrân isterem

Can ḳulağına enel Ḥaḳḳuñ nidâsı ireli
Yok ḳarârım lâ mekân mülkinde cevân isterem

Bir enîsim yok cihânda söyleyim aḥvâlimi
Ḥâlîmi 'arz itmege bir merd-i 'irfân isterem

Ben ḥaḳîkat baḥrine bir özge ḡavvâş olmuşam
Cem' idüp aşdâf-ı baḥrı dürr ü mercân isterem

Her biri esrâr-ı Hâkkı bilmediler Zâtîyâ
Bilmege bu mantıku't-ţayrı Süleymân isterem

14

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

Ey kişi dervîş iseñ olma zinhâr nâ tırâş
Pür edeb ol ser fûrû it kimseye ٱaldırma baş

Ger seni dögüp sögerse halk-ı 'âlem ser te ser
ٱoyma eyvallâhı dilden hışma gelüp çatma ٱaş

Sevenüñ sen ٱulı ol sevmiyenüñ sulţanı ol
Dervîş olan eylemez zeyd ile 'ömerü ile şavaş

Münkirüñ ٱâ' nından aşla ٱalbiñe virme keder
Kendi başına ٱoٱınur ger saña atarsa ٱaş

Bu meşeldür bilmeyen ٱatındadır ceng ü cidâl
Sırr-ı Hâkkı bilen Zâtî yavaş oldu yavaş

SONUÇ

Sonuç olarak denilebilir ki bazı şairler kendi döneminin toplum yapısını analiz etme ve bunu şiire yansıtmaya açısından olduğu kadar dönemin birçok şairine yol gösterme bakımından önem arz etmektedirler. Şairlerin divanlarında yer alan şiirleri dışında farklı eserlerde özellikle de mecmualarda şiirleri bulunmaktadır. Bu şairlerden biri de Zatî'dir. Zatî yaşadığı dönemin hayat şartlarını eserlerine yansıtmış, eserlerinde âdet, inanış ve farklı hayat şekillerinin edebiyata yansımaları ele almıştır. Ayrıca geçimini sağlayan remilci dükkanı da dönemin genç şairlerinin uğrak mekanı olması açısından önemlidir. Zatî'nin divanında yer alan şiirleri dışında birçok şiiri farklı mecmualarda yer almaktadır. Bu mecmualardan biri de Ravzatü'l-Eş'ar adlı mecmuadır. Mecmuada yer alan şiirlerden 30 tanesi Zatî'ye aittir. Bu şiirlerden 14 tanesinin Zatî Divanında yer almadığı belirlenmiştir. Bu gazellerin tarz ve içerik açısından Zatî'nin diğer gazelleriyle örtüştüğü tarafımızdan tespit edilmiştir. Bu çalışmada, Zatî'ye ait olduğu düşünülüp divanında yer almayan bu şiirlerin edebiyat çevrelerinin dikkatine sunulması hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

- Çavuşoğlu, Mehmed, Tanyeri, M. Ali (1987). Zâtî Dîvânı III. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay.
- Dilçin Cem (2017). Divan Şiirinde Gazel, Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri) Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

-
- Kalyon, Filiz (2015). Ravzatü'l-Eş'ar İnceleme-Metin Ankara: Gazi Üniv. Sos. Bil. Enst. Doktora Tezi
- Kocatürk Vasfi Mahir (2016). Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul: İKÜ Yay.
- Kurtoğlu, Orhan (1995). Zâtî Dîvânı'nın Gazeller Dışında Kalan Şiirleri Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Tarlan, Ali Nihad (1967). Zâtî Divanı I. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay.
- Tarlan, Ali Nihad (1970). Zâtî Divanı II. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay.
- Tatçı, Mustafa (2003). Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri I-II-III. Ankara: Bizim Büro Yay.
- Vildan S. Coşkun, "ZÂTÎ", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/zati> (28.12.2019).